

Bulletin

ITHACAN
HISTORICAL
SOCIETY

1 (2023)

ITHACAN
HISTORICAL
SOCIETY

Bulletin of the Ithacan Historical Society

Επετηρίδα της Ιστορικής Εταιρείας της Ιθάκης

ISSN: 2981-9806 (Online)

Volume 1 (2023)

Editor

K. Nikias

Publication

The Bulletin (or BIHS) is published each year by the Ithacan Historical Society. It publishes articles, reviews and notes relating to the history of Ithaca and its region, from antiquity to the recent past, and provides a report of activities of the Society during the previous year.

Submissions should be directed to the Editor before 1 October of each year for the next volume. Please consult the Authors' Guidelines available at ithacanhistorical.org/publications

Contents

Editor's Note	5
I. CHESSELL, The British Ionian Consul and Ithaca: The letters of Consul Spiridion Foresti and Ithacan affairs	7–47
G. LIVITSANIS, The village of Stravonikou and the population of Ithaca in the 1583 census of Kastrofylakas: Re-reading an old source in search of Venetian Ithaca	48–56
K. NIKIAS, Sources for the history of Ithaca after antiquity: ca. 530–1500 [REGESTA ITHACAE HISTORIAE, I]	57–91
Δ.Β. ΠΡΕΒΕΖΙΑΝΟΣ, Ψάχνοντας για την Ιθάκη στις απαρχές της βενετικής κυριαρχίας: 1500–1600 [REGESTA ITHACAE HISTORIAE, II]	92–126
G. PAXINOS-KALATZIS, Passage to Ithaca (Second Edition): A presentation by the author	127–133
COMMITTEE OF THE ITHACAN HISTORICAL SOCIETY	
Report of Activities (2022–2023)	135–158
President's Message	139
Donations	140–141
Activities (2022–2023)	142–146
<i>Project Updates</i>	
Ithacan Archive Fund	147–152
Ithacan Family Tree	153–154
Bookfairs	154–155
Cultural Heritage	156–158

*Ψάχνοντας για την Ιθάκη στις απαρχές της
βενετικής κυριαρχίας*

1500–1600

A. B. Πρεβεζιάνας

Το καλοκαίρι του 1499 ξέσπασε στην θάλασσα του Ιονίου ο β' βενετοοθωμανικός πόλεμος,¹ ο οποίος μετέβαλε τα δεδομένα και τις πραγματικότητες τόσο της Βενετίας, όσο και των κατοίκων της περιοχής. Από την αρχή του πολέμου οι οθωμανικές δυνάμεις υπερίσχυσαν των βενετικών και επέφεραν καίρια χτυπήματα σε αυτές. Σημαντικές κτήσεις της Βενετίας κατακτήθηκαν από τους Οθωμανούς, με πρώτη αυτήν της Ναυπάκτου, το καλοκαίρι του 1499. Το καλοκαίρι του επόμενου έτους ο στόλος του σουλτάνου

*Θα ήθελα να συγχαρώ την Ιστορική Εταιρεία της Ιθάκης (Ithacan Historical Society) για την απόφαση έκδοσης του δελτίου αυτού, το οποίο, είμαι σίγουρος πως, κάθε έτος θα εμπεριέχει σημαντικά άρθρα τα οποία θα συμβάλλουν τα μέγιστα στην μελέτη της ιστορίας της Ιθάκης.

**Θα ήθελα να ευχαριστήσω και από αυτήν την θέση δύο ανθρώπους. Καταρχάς και καταρχήν τον Κυριάκο Νικιά, για την σημαντική, αμέριστη και γενναιοδωρη αρωγή του προς εμένα κατά την διάρκεια σύνταξης του παρόντος άρθρου. Μεταξύ των άλλων μου κοινοποίησε τις περισσότερες ανέκδοτες πηγές που παρατίθενται παρακάτω (αρθ. 1, 2, 15, 19, 25, 54), ενώ μου παραχώρησε και φωτογραφίες από χειρόγραφα που απέκινται σε διάφορα αρχεία της Βενετίας, μέσω των οποίων κατόρθωσα να επαληθεύσω και να παραπέμψω ήδη γνωστές πηγές (αρθ. 5, 22, 31, 37, 47). Επίσης, μου εκχώρησε και το υπό έκδοση άρθρο του για τα αρχαιότερα σωζόμενα νοταριακά έγγραφα της Ιθάκης, από το οποίο προέκυψαν οι καταγραφές 33, 45, 55, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68. Χωρίς αυτόν δεν θα ήταν δυνατόν να ολοκληρωθεί το παρόν άρθρο. Δεύτερον, θα ήθελα να ευχαριστήσω και τον κύριο Διονύση (Ντένη) Γρίβα, ο οποίος κατά την διάρκεια του δημιουργικού και για τους δύο μας καλοκαιριού του 2023, με βοήθησε, μέσω των πολύωρων συζητήσεών μας, να αντιληφθώ τον δομικό χαρακτήρα του 16ου αιώνα για την Ιθάκη.

¹ Για τον β' βενετοοθωμανικό πόλεμο βλ. Κ.Γ. Τσικνάκης, 'Ο ελληνικός χώρος στη διάρκεια της βενετοκρατίας', Στο *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, επιμ. Χ. Μαλτέζου (Αθήνα-Βενετία: Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, 2010), 41–42.

κατόρθωσε να αποσπάσει από την Βενετία τους οφθαλμούς της στην Ανατολή, δηλαδή τις καστροπολιτείες της Μεθώνης και της Κορώνης, ενώ, ταυτόχρονα, της απέσπασε και το Ναβαρίνο. Οι Βενετοί, προσπαθώντας να ανακόψουν την νικηφόρα και ορμητική επέλαση των Οθωμανών, συμάχησαν με τους Ισπανούς. Ως βασικός στόχος της συμμαχίας είχε τεθεί η κατάκτηση της Κεφαλονιάς, η οποία από το 1485 βρισκόταν υπό οθωμανική κυριαρχία.² Ήδη από την άνοιξη του 1500 είχαν ξεκινήσει οι προσπάθειες για την κατάληψη του κάστρου του Αγίου Γεωργίου. Η εκπόρθησή του πραγματοποιήθηκε στα τέλη του Δεκεμβρίου του ίδιου έτους και η σημαία με το λιοντάρι του αγίου Μάρκου υψώθηκε στην κοιλάδα της Λειβαθούς,³ σηματοδοτώντας την παγίωση της βενετικής κυριαρχίας στον ιόνιο χώρο, η οποία αποκρυσταλλώθηκε αρκετά αργότερα με την κατάληψη της Λευκάδας το 1684. Ο πόλεμος τερματίστηκε επισήμως το 1503 με την υπογραφή συνθήκης μεταξύ των δύο μερών. Ακολούθως και το μικρό νησί της Ιθάκης, το οποίο λόγω της γεωγραφικής του θέσης επισκιαζόταν για αιώνες από το μεγάλο γειτονικό νησί της Κεφαλονιάς, πέρασε στην κυριαρχία των Βενετών. Δεν υπάρχει καμία αναφορά για τον τρόπο ή τον χρόνο κατάκτησης του νησιού, εάν υποθέσουμε, βέβαια, ότι χρειάστηκε να κατακτηθεί, ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά σε αυτό ούτε στην συνθήκη του 1503. Βέβαια, είναι σημαντικό το γεγονός ότι οι Βενετοί χρησιμοποιούσαν το νησί και συγκεκριμένα το λιμάνι *Val de Compare*, ήδη από τον Απρίλη του 1500, για την αγκυροβόληση των γαλερών τους, γεγονός που δείχνει πως είχαν αποκτήσει από τότε τον έλεγχο του νησιού.⁴ Οι Βενετοί θεώρησαν δεδομένη την κυριαρχία τους και στην Ιθάκη, αφού την έβλεπαν ως

² Την ίδια περίοδο η Ζάκυνθος, με βάση την συνθήκη ειρήνης του 1484 μεταξύ Βενετών και Οθωμανών, ήταν βενετική κτήση, φόρου υποτελής στην Υψηλή Πύλη. Βλ. M. Kolyvā, “Per la pension si paga a Costantinopoli allo Illustrissimo Gran Signor per detta isola”. Il tributo della Serenissima alla Sublime Porta per il possesso di Zante”, *Archivio Veneto* σειρ. VI, τόμ. 22 (2021): 59–61, όπου και η παλαιότερη βιβλιογραφία.

³ Για την κατάκτηση της Κεφαλονιάς βλ. Σταματούλα Σ. Ζαπάντη, *Κεφαλονιά 1500–1571. Η συγκρότηση της κοινωνίας του νησιού* (Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 1999), 31–39· Κ. Γ. Τσιγκάκης (έκδ.), *Οι εκθέσεις των Βενετών Προνοητών της Κεφαλονιάς (16ος αιώνας)*, Αθήνα 2008, XVII–XIX· επίσης την περίληψη ‘La guerra del 1499–1503 e la conquista di Cefalonia’ βάσει των αρχειακών πηγών στο B. Crevato-Selvaggi, M. Marcella Ferraccioli, G. Giraud, S. Pelusi (έκδ.), *Cefalonia e Itaca al tempo della Serenissima. Documentazione e cartografia in biblioteche venete* (Μιλάνο: Biblion edizioni, 2013), 17–29.

⁴ Βλ. τις καταγραφές 1 και 3.

εξάρτημα της Κεφαλονιάς.⁵ Με αυτόν τον τρόπο ξεκίνησε μια μακρά περίοδος, σχεδόν τριών αιώνων, βενετικής κυριαρχίας στην Ιθάκη, μέχρι το 1797.⁶

Ο δέκατος έκτος αιώνας, ο οποίος συνέπεσε με την απαρχή της βενετικής κυριαρχίας, αποτέλεσε για την Ιθάκη μια περίοδο ανασυγκρότησης και αναδιαμόρφωσης, ύστερα από ένα δύσκολο διάστημα, λόγω της αβεβαιότητας και της πληθυσμιακής εξασθένησης, που είχε κληροδοτήσει η αμέσως προηγούμενη περίοδος της σύντομης οθωμανικής κυριαρχίας (1485–1500).⁷ Μπορούμε, λοιπόν, να πούμε πως οι Βενετοί βρήκαν πρόσφορο έδαφος στην άγονη Ιθάκη για την μεταφύτευση θεσμών διοίκησης και διακυβέρνησης, οι οποίοι με την σειρά τους επηρέασαν και την κοινωνική συγκρότηση και διαστρωμάτωση του νησιού. Κατά την εκατονταετηρίδα αυτήν τέθηκαν τα θεμέλια για την οικοδόμηση της νεότερης Ιθάκης και παγιώθηκαν πολλά στοιχεία που θα την συνόδευαν στο εξής για πολλούς αιώνες. Η μελέτη, λοιπόν, του δεκάτου έκτου αιώνα για την Ιθάκη είναι σημαντική και βασική για την κατανόηση της βενετικής κυριαρχίας σε αυτήν, αλλά και της εν γένει νεότερης ιστορίας της. Βασικό πρόβλημα για αυτό αποτελεί η έλλειψη πηγών ή η, τουλάχιστον, περιορισμένη διαθεσιμότητά τους. Καταρχάς στο ίδιο το νησί δεν έχουν διασωθεί έγγραφα του δεκάτου έκτου αιώνα, παρά μόνον ελάχιστα αντίγραφα νοταριακών πράξεων (βλ. παρακάτω τις καταγραφές 33, 45, 55, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 65, 68, από τον κώδικα του Ν. Παϊζή)⁸ και ακόμη λιγότερα διοικητικών εγγράφων (βλ. παρακάτω τις καταγραφές 15 και 54). Εάν, λοιπόν, κάποιος θελήσει να μελετήσει την συγκεκριμένη χρονική περίοδο για την Ιθάκη δεν θα μπορέσει να το κατορθώσει μέσω του Αρχείου του νησιού, διότι οι σχετικές με την βενετική κυριαρχία σειρές του ξεκινούν τον 17ο αιώνα. Επίσης,

⁵ Βλ. Σταματούλα Ζαπάντη, 'Η Ιθάκη στα πρώτα χρόνια της Βενετοκρατίας (1500–1571)', *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 7 (1998) [Αφιέρωμα στον Γιώργο Γ. Αλισανδράτο]: 130.

⁶ Γενικά για την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας στην Ιθάκη βλ. Κ. Nikias, 'The Governors of Venetian Ithaca', *The Annual of the British School at Athens* 118 (2023): 399–416 και του ίδιου, 'Class and society in Ithaca under Tocco and early Venetian rule (1357-ca. 1600)', *Byzantine and Modern Greek Studies* 47 (2022): 54–70, 59 κ.ε., όπου και η παλαιότερη βιβλιογραφία.

⁷ Για την Ιθάκη κατά τον 16ο αιώνα βλ. Κ. Nikias, 'Class and society', 59 κ.ε. και Ζαπάντη, 'Η Ιθάκη στα πρώτα χρόνια', 129–133.

⁸ Επίσης, άλλα δύο αντίγραφα νοταριακών πράξεων του 16ου αι. σώζονται στο κώδικα του Ιθακησιού νοταρίου Αναγνώστη Ραφτόπουλου (αρθ. 64 και 67), ο οποίος παραδόξως δεν φυλάσσεται στο Αρχείο της Ιθάκης, αλλά στο ΕΛΙΑ στην Αθήνα.

η γενικότερη υποτονική κατάσταση του νησιού, το «καταδίκασε» στην, πολλές φορές, αγνόησή του από τους συντάκτες των, κυρίως επισήμων, πηγών, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται έτι περαιτέρω ο εντοπισμός πληροφοριών για αυτό.⁹ Επομένως, η κάθε αναφορά από τον 16ο αιώνα για την Ιθάκη είναι σημαντική. Έχοντας, λοιπόν, στον νού μου αυτό, αποφάσισα να συντάξω έναν κατάλογο με πηγές για την Ιθάκη του δεκάτου έκτου αιώνα, ως συνέχεια του REGESTA ITHACAE HISTORIAE I, όπου καταλογογραφούνται από τον Κ. Νικία οι πηγές για την βυζαντινή και λατινοκρατούμενη Ιθάκη.¹⁰

Η επιλογή και η παρουσίαση των πηγών

Εδώ συνολικά έχουν καταλογογραφηθεί 70 πηγές σε χρονολογική σειρά από το 1500 έως το 1600. Πρόκειται σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα για ήδη εκδοσμένες πηγές, ενώ έχουν περιληφθεί και ανέκδοτες ή υπό έκδοση πηγές. Είναι δυνατόν οι αναφορές αυτές να χωριστούν σε τρία κύρια είδη, τα εξής: α) βενετικά επίσημα ή διοικητικά έγγραφα, με 27 καταγραφές (αρθ. 1–7, 9, 10, 13–15, 17, 18, 19, 22, 25, 27, 31, 32, 37, 46–48, 53, 54, 56, 59), β) νοταριακά έγγραφα, με 26 καταγραφές (αρθ. 8, 21, 23, 24, 33–35, 38, 39, 41–42, 49, 55, 57, 58, 60–65, 67, 68) και γ) ταξιδιωτικά-περιηγητικά κείμενα, με 9 καταγραφές (αρθ. 16, 30, 36, 40, 51, 52, 66, 69). Άλλα τρία δευτερεύοντα είδη είναι τα χαρτογραφικά κείμενα, με 3 καταγραφές (αρθ. 12, 29, 70), τα ιστορικά έργα, τα οποία αντιπροσωπεύονται μόνον από την καταγραφή 11 και τα λεξικά, με μόνη την καταγραφή 26. Τέλος, παρατίθενται και άλλες 3 αναφορές οι οποίες διασώζονται μόνον ως βιβλιογραφικές παραπομπές και για τις οποίες δεν γνωρίζουμε περισσότερα για τον ακριβή τύπο του πρωτοτύπου τους (αρθ. 20, 28, 50). Είναι γνωστό πως υπάρχουν και άλλες, κυρίως ανέκδοτες, πηγές που αφορούν την Ιθάκη σε διάφορα αρχεία (Ιθάκη, Κεφαλονιά, Βενετία κ.α.), όμως, για τις ανάγκες του παρόντος άρθρου δεν κατέστη δυνατόν να επισημανθούν, αλλά ούτε κρίθηκε σκόπιμο να γίνει κάτι τέτοιο, μιας και ο σκοπός του καταλόγου αυτού δεν είναι σε καμία περίπτωση να εξαντλήσει το θέμα των πηγών του 16ου αιώνα για την Ιθάκη.

⁹ Για το ίδιο πρόβλημα στους προηγούμενους αιώνες βλ. Κ. Νικίας, 'Sources for the history of Ithaca after antiquity: ca. 530–1500', [REGESTA ITHACAE HISTORIAE, I], *Bulletin of the Ithacan Historical Society* 1 (2023): 57–91 (στο εξής: *RIH*, I).

¹⁰ Βλ. *RIH*, I.

Οι πηγές καταχωρούνται περιγραφικά, ενώ σημειώνεται τόσο η γλώσσα σύνταξής τους, όσο και η αρχειακή παραπομπή ή του πρωτοτύπου ή των αντιγράφων τους. Επίσης, σημειώνεται η έκδοση ή οι εκδόσεις τους και η βιβλιογραφία στην οποία ενδεχομένως έχουν χρησιμοποιηθεί. Όπου κρίθηκε απαραίτητο προστέθηκαν και κάποιες κριτικές παρατηρήσεις. Τέλος, σε όλες τις ξενόγλωσσες πηγές αναγράφεται και η ονομασία του νησιού, όπως αναφέρεται σε αυτές.¹¹

*

Sigla

Fons. = όνομα ή περιγραφή της πηγής· *Ling.* = γλώσσα της πηγής· *Orig.* = πρωτότυπο της πηγής· *Ms./Mss.* = κύρια χειρόγραφα· *Cop.* = αντίγραφα της πηγής· *Ed./Edd.* = έκδοση/εκδόσεις· *Trans.* = μεταφράσεις σε σύγχρονες γλώσσες· *Cit.* = παραπομπές, εάν η πηγή επιβιώνει μόνον μέσω παραπομπής· *Lit.* = βιβλιογραφία· *Crit.* = κριτικές σημειώσεις.

αρθ. = αριθμός· Βεν. = βενετική διάλεκτος· Γαλλ. = γαλλικά· έγγρ. = έγγραφο/-α· Ελλ. = ελληνικά· Ιταλ. = ιταλικά· κφ. = κεφάλαιο· κώδ. = κώδικας· λ. = λήμμα· Λατ. = λατινικά· μτφρ. = μετάφραση· νοτ. = νοτάριος· πρ. = πράξη· σ./σσ. = σελίδα/-ες· στ. = στίχος· τ. = τόμος· υποσ. = υποσημείωση· υποφάκ. = υποφάκελος· Φ. = φάκελος· φ./φφ. = φύλλο/-α· χφ./χφφ. = χειρόγραφο/-α· b. = busta· cod. = codex· m.v. = *more veneto*· reg. = registro.

Συντομογραφίες

ASV = Archivio di Stato di Venezia· Correr = Biblioteca del Museo Correr· Marc. = Biblioteca Nazionale Marciana· ΓΑΚ = Γενικά Αρχεία του Κράτους· ΕΛΙΑ = Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.

*

¹¹ Κάτι αντίστοιχο για τις ελληνόγλωσσες πηγές δεν κρίθηκε αναγκαίο, καθώς σε όλες το νησί αναφέρεται με την ονομασία *Θιάκι*.

REGESTA ITHACAE HISTORIAE
II. 1500–1600

1500, 7 Απριλίου

1. Επιστολή του *vice capitano delle Navi Marco Orio*, που ήταν αγκυροβολημένος στο λιμάνι *Conpar*, με την οποία ενημέρωνε τις βενετικές αρχές για τις εξελίξεις του β' βενετοοθωμανικού πολέμου (1499–1503). *Fons.* Επιστολή του Marco Orio από το κατάστιχο αλληλογραφίας του: *'Registrum Literarum sub magnifici et g(e)n(er)osi d(omi)ni Marci Aurio dignissimi Capitanei Navium Armatar(um)'*. *Ling. Ben. Orig.* Correr, Ms. Cic. 2791, φ. 97r (βλ. Crevato-Selvaggi *et alii* (2013), 82). *Ed.* Ανέκδοτο.

1500, 14–13 και 24 Ιουνίου

2. Επιστολές του *vice capitano delle Navi Marco Orio*, με τις οποίες ενημέρωνε τις βενετικές αρχές για τις εξελίξεις του β' βενετοοθωμανικού πολέμου (1499–1503) και στις οποίες αναφέρεται και στην Ιθάκη (*Conpar, Compare, porto de Vatti*). *Fons.* Επιστολές του Marco Orio από το κατάστιχο αλληλογραφίας του: *'Registrum Literarum sub magnifici et g(e)n(er)osi d(omi)ni Marci Aurio dignissimi Capitanei Navium Armatar(um)'*. *Ling. Ben. Orig.* Correr, Ms. Cic. 2791, φφ. 58v, 74r, 102r–102v. (βλ. Crevato-Selvaggi *et alii* (2013), 82). *Ed.* Ανέκδοτο.

1500, 18 & 22 Ιουλίου

3. Μια σειρά αναφορών προς τις βενετικές αρχές από τον αρχηγό του βενετικού στόλου *Jacomo Venier*, ο οποίος ήταν αγκυροβολημένος στο λιμάνι *Val di Compare*. *Fons.* Καταγραφές των αναφορών του αρχηγού του βενετικού στόλου *Jacomo Venier*, σχετικά με τις εξελίξεις των επιχειρήσεων του β' βενετοοθωμανικού πολέμου, από τον Βενετό ιστορικό *Marino Sanudo* στα *Ημερολόγιά* του: *'I Diarii di Marino Sanuto'*. *Ling. Ben. Ed.* Sanudo, τ. 3, στ. 488, 498 και 500.

1503, 13 Νοεμβρίου

4. Αναφορά του προνοητή της Κεφαλονιάς Nicolò Marcello προς τις βενετικές αρχές, σχετικά με την αποβίβαση στο νησί *Thiachin* ή *Val di Compare* μιας ομάδας εποίκων, η οποία επικαλούταν πως ο τόπος της ανήκε κληρονομικά δικαίωματι. Επίσης, ο Marcello αναφέρει πως οι έποικοι αυτοί είχαν φέρει μαζί τους 15 με 20 ζευγάρια βόδια και σπόρους, για να καλλιεργήσουν την γη. *Fons.* Καταγραφή της αναφοράς του προνοητή της Κεφαλονιάς Nicolò Marcello από τον Βενετό ιστορικό Marino Sanudo στα *Ημερολόγιά του: 'I Diarii di Marino Sanuto'*. *Ling. Ben. Ed.* Sanudo, τ. 5, στ. 883. *Lit.* Ζαπάντη (1998), 129–130· Nikias (2022), 60–62.

1504, 18 Μαρτίου

5. Βενετικό διάταγμα στο οποίο, μεταξύ άλλων, εμπεριέχεται και μία παράγραφος για τον εποικισμό της Ιθάκης (*Val de Compare*). Το νησί περιγράφεται ως ακατοίκητο, αλλά γόνιμο και καρποφόρο. Σε όποιον ερχόταν να κατοικήσει στο νησί θα του παραχωρούταν κληρονομητή γη για καλλιέργεια και κατοικία, η οποία για πέντε έτη θα ήταν ατελής. Έπειτα ο ιδιοκτήτης θα όφειλε να καταβάλλει στο ταμείο της Κεφαλονιάς ό,τι κατέβαλλαν και οι Κεφαλονίτες. *Fons.* Διάταγμα της Γερουσίας της Βενετίας. *Ling. Ben. Orig.* ASV, Senato, Mar, Deliberazioni, reg. 16, φφ. 35r/47r. *Corp.* ΓΑΚ-Κεντρική Υπηρεσία, χφ. 229, φφ. 3r–3v· Marc., Cod. It. VII, 1534 (=7839), φ. 34v· ASV, Compilazione delle leggi, prima serie, b. 124, Cefalonia (documenti), φφ. 17v–18r. *Edd.* Σάθας (1883), 157 (βάσει του πρωτοτύπου)· Μηλιαράκης (1890), 190 (βάσει «κεφαλονίτικου» αντιγράφου). *Trans.* Παρτς (1892), 115, υποσ. 4· Μηλιαράκης (1890), 190–191. *Lit.* Μηλιαράκης (1890), 153· Παρτς (1892), 115· Ζαπάντη (1998), 130· Nikias (2022), 59 κ.ε.· Nikias (2023), 400 (όπου και οι αναφορές από τα σωζόμενα γνωστά αντίγραφα της πηγής).

1504, Μάρτιος

6. Αναφορά στην περί εποικισμού της Ιθάκης (*Val de Compari, olim Ytacha*) παράγραφο του βενετικού διατάγματος του 1504. *Fons.*

Καταγραφή της σχετικής με τον εποικισμό της Ιθάκης παραγράφου του βενετικού διατάγματος του 1504 από τον Βενετό ιστορικό Marino Sanudo στα *Ημερολόγιά* του: *‘I Diarii di Marino Sanuto’*. Ling. Βεν. Ed. Sanudo, τ. 5, στ. 1009.

1513, 9 Μαρτίου

7. Ο Zaccaria Pagani περιγράφει το ταξίδι της διπλωματικής αποστολής της Βενετίας προς τον μεγάλο σουλτάνο του Καΐρου, με επικεφαλής τον Domenico Trevisan (1446–1535). Σημειώνει πως το απόγευμα της 9ης Μαρτίου πέρασαν από το κανάλι *di Compare* και στα αριστερά τους βρισκόταν το νησάκι Ιθάκη (*Itaca isoletta*), το οποίο στην αρχαιότητα ήταν η πατρίδα του Οδυσσέα (*paese di Ulisse*). *Fons*. Περιγραφή του ταξιδιού της βενετικής διπλωματικής αποστολής, με επικεφαλής τον Domenico Trevisan, από τον Zaccaria Pagani: *‘Viaggio di Domenico Trevisan ambasciatore veneto al Gran Sultano del Cairo nell’anno 1512 descritto da Zaccaria Pagani di Belluno’*. Ling. Ιταλ. Ed. Barozzi (1875), 6. *Lit*. Brown (2020), 157.

1515, 19 Απριλίου

8. Ο Νικόλαος Παπαδόπουλος και ο Γεώργιος Γιαννινιώτης, αμφότεροι κάτοικοι Ιθάκης, πωλούν 1.750 λίτρες τυρί στην Κέρκυρα. *Fons*. Πράξη του νοταρίου Κέρκυρας Πέτρου Αγαπητού. Ling. Ελλ. Orig. ΓΑΚ-Τμήμα Κέρκυρας, Διάφοροι Συμβολαιογράφοι, Φ. 4, υποφάκ. 7, φ. 142r. Ed. Βλάχου *et alii* (2015), πρ. 582, σ. 382.

1521, 21 Μαρτίου

9. Αναφορά του προνοητή της Ζακύνθου Alvise Pizamano προς τις βενετικές αρχές, σχετικά με τις καταστροφές που υπέστησαν οι κάτοικοι της Ιθάκης (*Chachy*) και του Καλάμου (*Calamo*) από τις πειρατικές επιθέσεις που δέχτηκαν από τρεις τουρκικές φούστες. Ο Pizamano αναφέρει, επίσης, πως οι περισσότεροι κάτοικοι των νησιών κατέφυγαν στην Κεφαλονιά. *Fons*. Καταγραφή της αναφοράς του προνοητή της Ζακύνθου Alvise Pizamano από τον Βενετό ιστορικό Marino Sanudo στα

Ημερολόγιό του: *‘I Diarii di Marino Sanuto’*. *Ling. Ven. Ed. Sanudo*, τ. 30, στ. 35. *Lit. Κραντονέλλη* (1985), 426 και 440. *Ζαπάντη* (1998), 130–131.

1524, 22 Σεπτεμβρίου

10. Επιστολή του προνοητή της Αρμάδας Zuan Vituri στην οποία αναφέρεται πως ταξιδεύοντας προς την Κέρκυρα έφτασε στις 22 Σεπτεμβρίου στο *valle de Compare*, τόπο της Κεφαλονιάς, όπου και στάθμευσε για δύο ημέρες. *Fons*. Καταγραφή μιας σειράς επιστολών του προνοητή της Αρμάδας Zuan Vituri από τον Βενετό ιστορικό Marino Sanudo στα *Ημερολόγιό του: ‘I Diarii di Marino Sanuto’*. *Ling. Ven. Ed. Sanudo*, τ. 36, στ. 588.

1524

11. Ο Βενετός ιστορικός Marco Guazzo (1480–1556) κάνει μια σύντομη αναφορά στην Ιθάκη, για την οποία σημειώνει πως στα χρόνια του ονομαζόταν *Teachi* και στην αρχαιότητα *Itaca*. *Fons*. Χρονικό του Marco Guazzo: *‘Historie di tute le cose degne di memoria quai del anno M.D.XX.III. sino a questo presente...’*. *Ling. Ιταλ. Ed. Guazzo* (1546), 266v.

1528

12. Ο Βενετός χαρτογράφος Benedetto Bordone (ca. 1450–1530) περιγράφει την Ιθάκη (*Ithacha...al presente Compare*), τον αρχαίο θρόνο του Οδυσσέα (*Ulisse sedia*). Αναφέρει πως ήταν ορεινή και μικρής σημασίας και πως στο μέσον της υπήρχε μια μικρή κοιλάδα με λίγα σπίτια. Επίσης, σημειώνει πως ήταν πολύ επικίνδυνη για τους ναυτικούς. *Fons*. Ιζολάριο του Benedetto Bordone: *‘Isolario di Benedetto Bordone nel qual si ragiona di tutte l’isole del mondo...’*. *Ling. Ιταλ. Ed. Bordone* (1528), 35r. *Crit.* Ο Bordone φαίνεται πως αντιγράφει την περιγραφή του Buondelmonti (1422), βλ. *RIH*, I, πηγή 39.

1532, 21 Ιουνίου

13. Αναφορά προς τις βενετικές αρχές από τον προνοητή της Αρμάδας **Francesco Pasqualigo**, ο οποίος ήταν αγκυροβολημένος στο το λιμάνι *val de Compane*. *Fons*. Καταγραφή της αναφοράς του γενικού προνοητή της Αρμάδας Francesco Pasqualigo από τον Βενετό ιστορικό Marino Sanudo στα *Ημερολόγιά του: 'I Diarii di Marino Sanuto'*. *Ling. Ben. Ed.* Sanudo, τ. 56, στ. 520 και 549. *Lit.* Ζαπάντη (1998), 131. *Crit.* Το 'Compane' είναι προφανώς λάθος, μάλλον τυπογραφικό, για το 'Compare'.

1532, Αύγουστος

14. Αναφορά του προνοητή της Ζακύνθου **Matio Barbarigo** προς τις βενετικές αρχές, στην οποία μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι μετά την αναχώρηση της Αρμάδας από την Ιθάκη (*Xiachi*), 6 τουρκικές φούστες επέδραμαν στο νησί και σκλάβωσαν 3 κατοίκους, τους οποίους έδεσαν ως κωπηλάτες σε γαλέρες τους. *Fons*. Καταγραφή της αναφοράς του προνοητή της Ζακύνθου Matio Barbarigo από τον Βενετό ιστορικό Marino Sanudo στα *Ημερολόγιά του: 'I Diarii di Marino Sanuto'*. *Ling. Ben. Ed.* Sanudo, τ. 56, στ. 941–942. *Lit.* Κραντονέλλη (1985), 121, 201 και 428. Ζαπάντη (1998), 131.

1536, 7 Οκτωβρίου

15. Βενετικό διάταγμα το οποίο παραχωρεί ισοβίως το *καπιτανάτο της Ιθάκης (Scoglio, over Isoleta dell'Thiachi della Ceffalonia)* στον *σοπρακόμιτο Costa Puiese*, ύστερα από δική του αίτηση. *Fons*. Διάταγμα της Γερουσίας της Βενετίας. *Ling. Ben. Orig.* ASV, Senato, Mar, Deliberazioni, reg. 23, φφ. 183/163v–184/164r. *Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Αρχείο Βενετικής Διοίκησης, Σπαράγματα, Φ. 38, φφ. 1010/1029v και 1022/1041r. *Ed.* Ανέκδοτο. *Cit.* Σάθας (1867), ρλα', υποσ. 2. *Lit.* Nikias (2023), 400–401.¹²

¹² Οι σημειώσεις του Νικία γράφηκαν βάσει μόνον της παραπομπής του Σάθα και πριν το εύρημα του εγγράφου.

16. Ο Βενετός καθηγητής και αξιωματούχος **Giovanni Bembo** (1473–1545) περιγράφει στην αυτοβιογραφία του το ταξίδι του από την Κέρκυρα προς την Ναύπακτο και κάνει μια σύντομη αναφορά στην Ιθάκη (*Ithacam autem a nostris Val de Compare*). *Fons*. Αυτοβιογραφία του Giovanni Bembo: ‘*Inscriptiones antiquae ex variis locis sumptae a Joanne Bembo Veneto ... MDXXXVI*’. *Ling. Lat. Ms.* Munich, cod. Pal. M. 801 (=Lat. 10801). *Ed.* Mommsen (1861), 585.

1548, 3 Μαρτίου

17. Έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς **Alvise Calbo**, στην οποία σημειώνεται πως η Ιθάκη (*Tiachhi*) παρήγε 82 stara σιτηρά, για τα οποία πλήρωνε την δεκάτη, αξίας 26 δουκάτων και 28 άσπρων. *Fons*. Απολογιστική έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Alvise Calbo προς το Collegio. *Ling. Ven. Orig.* ASV, Collegio (Secreta), Relazioni di Ambasciatori, Rettori e altre cariche, b. 61, reg. 2, φφ. 62v–65v. *Edd.* Σάθας (1884), 280–284· Τσικνάκης (2008), 18.

1548, 7 Οκτωβρίου

18. Έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς **Antonio Calbo**, στην οποία περιγράφεται και η Ιθάκη (*Thiachhi*). Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται πως ήταν πολύ ορεινή και άγονη, πως το μεγαλύτερο λιμάνι της ήταν το *Vathi, olim Val de Compare*, και πως υπήρχαν σε αυτήν τρία χωριά τα οποία κατοικούνταν από 60 οικογένειες, τις οποίες διακατείχε ο φόβος των πειρατών. *Fons*. Απολογιστική έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Antonio Calbo προς το Collegio. *Ling. Ven. Orig.* ASV, Collegio (Secreta), Relazioni di Ambasciatori, Rettori e altre cariche, b. 61, reg. 2, φφ. 74v–75r. *Edd.* Σάθας (1884), 284–285· Τσικνάκης (2008), 22.

1556, 28 Αυγούστου, 24 Νοεμβρίου και 7 Δεκεμβρίου

19. Αναφορές σε στρατηγικές τοποθεσίες του Ιονίου και του Αιγαίου πελάγους, συμπεριλαμβανομένης και της Ιθάκης (*Zeffalonia piccola*,

Thiacchi), από τον **Christoforo da Canal *provveditor dell'Armata***. *Fons*. Επιστολές του *provveditor dell'Armata Christoforo da Canal*. *Ling. Ben. Orig.* ASV, Senato, Dispacci, Provveditori da terra e da mar e altre cariche, b. 819, no. 1194, cc.nn. (ημερομηνίες 20–8–1556, 24–11–1556, 7–12–1556). *Ed.* Ανέκδοτο.

1558

20. Ανανέωση των προνομίων της ιθακησιακής οικογένειας Γαλάτη από τον αντιπρονοητή της Κεφαλονιάς Zuane Dolfin. *Fons*. Έγγραφο του αντιπρονοητή της Κεφαλονιάς Zuane Dolfin με το οποίο αναγνωρίζονται τα προνόμια της οικογένειας Γαλάτη από την περίοδο των κομήτων Τόκκων. *Ling.* Άγνωστο. *Cit.* Χιώτης (1858), 228, υποσ. 62· Hopf (1867), 160. *Lit.* Nikias (2022), 62–63. *Crit.* Παλαιότερα σχετικά έγγραφα της οικογένειας Γαλάτη αναφέρονται στα *RIH*, I, 63 και υποσ. 18.

1560, 29 Μαΐου

21. Οι κληρονόμοι του Σιπιώνη Ανδρουτζάτου και της γυναίκας του Μαρίας, Θόδω Ανδρουτζάταινα (κόρη τους) και Θεοχάρης Αρκαδιώτης (γαμπρός τους), κάτοικοι Κέρκυρας, κάνουν γενικό πληρεξούσιό τους τον Νικόλαο Πουλιέζο του ποτέ Κωνσταντίνου, κάτοικο Κεφαλονιάς, ούτως ώστε να διευθετήσει τα σχετικά με την κληρονομιά τους στο μέρος τους Στραβονίκους της Ιθάκης. Επίσης, του δίνεται και η εξουσία να λάβει τα 2 τσεκίγια, τα οποία χρωστά ο Θεόδωρος Προσαλέντης στον ειρημένο Θεοχάρη. *Fons*. Πράξη γενικού πληρεξουσίου του νοταρίου Κέρκυρας Αντωνίου Σπύρη. *Ling.* Ελλ. *Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κέρκυρας, Διάφοροι Συμβολαιογράφοι, Φ. 6, υποφακ. 7, φ. 164r. *Ed.* Βέρρα *et alii* (2007), πρ. 26, 24–25. *Crit.* Οι αναφερόμενοι Πουλιέζοι είναι δυνατόν να ταυτιστούν με τους πρώτους γνωστούς διοικητές της Ιθάκης, βλ. Nikias (2023), 400–401. Σχετικά με το τοπωνύμιο Στραβονίκου βλ. Λιβιτσάνης (2023)· Livitsanis (2024).

1563, Μάρτιος

22. Αίτημα της πρεσβείας της Κοινότητας της Κεφαλονιάς, προς την Βενετία, να εκλέγει στο εξής τον διοικητή (*capitano*) της Ιθάκης (*Tiacchi*) από τα μέλη του Συμβουλίου της. Στην αίτηση αναφέρεται πως η Ιθάκη ήταν καλά κατοικημένη και πως πολλοί Κεφαλονίτες έσπευδαν να κατοικήσουν σε αυτήν. Επίσης, σημειώνεται πως δεν χρειαζόταν η ίδια η Βενετία να δαπανεί κάποια ποσά για τον μισθό του διοικητή, καθώς αυτός θα περιοριζόταν στις συνήθεις προσόδους. Η Βενετία απεδέχθη το αίτημα, με μόνη προϋπόθεση ο διοικητής να αναγνωρίζει πάντοτε ως ανώτερό του τον εκάστοτε προνοητή της Κεφαλονιάς. *Fons*. Πρεσβεία της Κοινότητας της Κεφαλονιάς στην Βενετία, δια μέσω των Alvise Fasuolo και Christoforo Crassan. *Ling. Ben. Mss.* ASV, Senato, Mar, Deliberazioni, reg. 36, φ. 35/56v (Η απάντηση των βενετικών αρχών)· σχετική *lettera ducale* στο ΓΑΚ-Κεντρική Υπηρεσία, χφ. 20, φ. 3v-4r. *Ed.* Σάθας (1883), 202 (από την καταγραφή της Γερουσίας). *Lit.* Ζαπάντη (1998), 131–132. Nikias (2023), 400.

1565, 10 Ιουλίου

23. Διαθήκη της Μήλως Ζουλίναινας του Φιλιππή από την Ανωγή της Ιθάκης. Η διαθήκη όρισε ως γενικό κληρονόμο της τον αδελφό της Γιώργη Βολώξα, ενώ κληρόδοτησε και στον ναό της Υπεραγίας Θεοτόκου στην Ανωγή ένα χωράφι μισού βατζελιού στις *Αγγραπιδιές*. Μάρτυρες ήταν ο Αναγνώστης Καγκελάρης και ο Καλογιάννης Κρεκόπουλος. *Fons*. Διαθήκη συνταγμένη από τον Μιχάλη Κρεκόπουλο και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Ερίσσου Φράγκο Καγκελάρη. *Ling. Ell. Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 3 (νοτ. Φράγκος Καγκελάρης), φ. 7v. *Ed.* Βλάχος (2021), 104. *Lit.* Ζαπάντη (1998), 133. *Crit.* Η έκδοση του Βλάχου έχει πολλά λάθη και παραλείψεις.

1565

24. Πώληση χωραφιών στο χωριό του Στραβονίκου στην Ιθάκη, από τον Στεφανή Βαλουμά στον Αναγνώστη Καγκελάρη. Γέροντες για την εκτίμηση ορίστηκαν ο Μάρκος Αμάραντος, ο Γεώργιος Μήτζουρας και ο

Στάθης Μπράτος και μάρτυρες ήταν ο Μάρκος Αμάραντος, ο Γεώργιος Κόκκινος, ο μισέρ Αντώνης Τζινιμπού και ο Αντρίας Λεκατζάς. *Fons.* Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον Στεφανή Βαλουμά και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Ερίσσου Φράγκο Καγκελάρη. *Ling.* Ελλ. *Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 3 (νοτ. Φράγκος Καγκελάρης), φ. 6ν. *Ed.* Ζαπάντη (1999), ελλ. έγγρ. 15, σσ. 382–383. *Lit.* Ζαπάντη (1998), 132–133. Λιβιτσάνης (2023), 34. Livitsanis (2024), 50.

1566, 15 Φεβρουαρίου

25. Κοινοποίηση, από τον αντιπρονοητή της Κεφαλονιάς Vincenzo Venier, της προκήρυξης (*proclama*) των βενετικών αρχών για τον εντοπισμό στην Κεφαλονιά, την Ιθάκη (*Thiachi*) και την Ζάκυνθο, όσων συμμετείχαν σε ληστεία στα Ακαρνανικά παράλια. *Fons.* Αναφορά του αντιπρονοητή της Κεφαλονιάς Vincenzo Venier. *Ling.* Βεν. *Orig.* ASV, Senato, Dispacci, Provveditori da terra e da mar e altre cariche, b. 587, φφ. 29ν–30ν. *Ed.* Ανέκδοτο.

1567

26. Ο Ιταλός φιλόλογος Orazio Toscanella (1510–1580) αναφέρει στο λεξικό του και την Ιθάκη, με αρχαίο όνομα *Itaca isola* και σύγχρονο *Val Compare*. *Fons.* Λεξικό του Orazio Toscanella: *‘I nomi antichi, e moderni delle provincie, regioni, città, castella, monti...’*. *Ling.* Ιταλ. *Ed.* Toscanella (1567), κφ. Grecia, λ. *Itaca isola*.

1569, 11 Ιουλίου

27. Έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Nicolò da Mulla, στην οποία αναφέρεται πως στα δύο νησιά, Κεφαλονιά και Ιθάκη (*Tiachi*), κατοικούσαν 24.392 άνθρωποι. *Fons.* Απολογιστική έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Nicolò da Mulla προς το Collegio. *Ling.* Βεν. *Orig.* ASV, Collegio (Secreta), Relazioni di Ambasciatori, Rettori e altre cariche, b. 83, φφ. 1r–4v. *Edd.* Ζαπάντη, (1998), ιταλ. έγγρ. 17, σ. 366. Τσιγκνάκης (2008), 47.

Δεκαετία 1560

28. Η Κοινότητα της Κεφαλονιάς οικοδόμησε ένα κτήριο στο *Βαθύ* για κατοικία του διοικητή. *Fons.* Άγνωστο. *Ling.* Άγνωστο. *Orig.* Άγνωστο. *Cit.* Λοβέρδος-Κωστής (1888), 124.

1572

29. Ο Ιταλός χαρτογράφος Tomaso Porcacchi (1530–1576) περιγράφει το νησί *Theachi*, πατρίδα του Οδυσσέα (*patria d'Ulisse*), το οποίο στην αρχαιότητα ονομαζόταν *Ithaca*, ενώ άλλοι το ονομάζουν *Dulichio* και *isola del Compare*. Αναφέρει πως το νησί ήταν ορεινό και κατοικούταν κυρίως από φυγάδες από την Κεφαλονιά, την Ζάκυνθο και την Κέρκυρα. *Fons.* Ιζολάριό του Tomaso Porcacchi: *L'isole più famose del mondo descritte da Tomaso Porcacchi da Castiglione (1572)*. *Ling.* Ιταλ. *Ms.* βλ. Gerstenberg (2004), 5–10. *Ed.* Porcacchi (1576), 96. *Lit.* Gerstenberg (2004), 222–223. Λιβιτσάνης (2023), 35–36. Livitsanis (2024), 52–3.

1573

30. Ο Γάλλος διπλωμάτης Philippe Canaye (1551–1610), περιγράφει το ταξίδι του από την Βενετία στην Κωνσταντινούπολη. Αναφέρει πως δίπλα από την Κεφαλονιά βρισκόταν η *Αντικεφαλονιά* (*Anticéphalonie*) και πως προς την ηπειρωτική χώρα βρισκόταν ένα νησί το οποίο ονομαζόταν από τους σύγχρονους Έλληνες *Atoco* και από τους Ιταλούς *Val compare*. Αυτό το νησί αναφέρει πως είναι σίγουρα η *Ιθάκη* (*Ithaque*), πατρίδα του Οδυσσέα (*patrie d'Ulysse*). Ο Canaye απόρησε πως είναι δυνατόν αυτός ο άνθρωπος (Οδυσσέας) που έχει υμνηθεί από ένα τόσο διάσημο ποίημα (Οδύσσεια) να έχει γεννηθεί σε έναν τόσο φρικτό και άγονο τόπο. *Fons.* Ταξιδιωτικά απομνημονεύματα του Philippe Canaye: *Le Voyage du Levant*. *Ling.* Γαλλ. *Ed.* Hauser (1897), 187. *Crit.* Αυτή η πηγή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς ο Canaye θεωρούσε δύο διαφορετικά νησιά την *Anticéphalonie* και το *Val compare*, ενώ ταυτίζει το δεύτερο με την Άτοκο και με την αρχαία Ιθάκη. Αποτελεί μοναδικό παράδειγμα και είναι προφανές πως ο συγγραφέας βρισκόταν σε σύγχυση.

1574, 25 Ιανουαρίου

31. Ο Pasqualin Puiese του ποτέ Nicolò ζητεί το αξίωμα του διοικητή-καπιτάνου (*capitaneato*) της Ιθάκης (*Thiachi*), το οποίο είχε παραχωρηθεί στον πατέρα του για 10 χρόνια. *Fons.* Αίτημα του Pasqualin Puiese του ποτέ Nicolò προς τις βενετικές αρχές. *Ling. Ben. Orig.* ASV, Collegio, Suppliche di fuori, b. 327 (21 Gennaio 1573 m.v.). *Ed.* Ανέκδοτο. *Cit.* Πλουμίδης (1985), αρθ. 127, σ. 38· Nikias (2023), 401. *Lit.* Nikias (2023), 401.

1574, 15 Σεπτεμβρίου

32. Έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Vincenzo da Molin, όπου περιγράφεται και η Ιθάκη (*Theachi*). Ο Molin αναφέρει πως ήταν στο μεγαλύτερο μέρος της ορεινή, πως ήταν γεμάτη από βοσκοτόπια και πως παρήγε παρόμοια είδη με την Κεφαλονιά. Πιο συγκεκριμένα παρήγε σε μικρές ποσότητες λάδι και κρασί, ενώ είχε πολλά βελανίδια. Το νησί διοικούνταν από έναν Κεφαλονίτη *cittadino*, εκλεγμένο από το Συμβούλιο της Κοινότητας της Κεφαλονιάς, ο οποίος είχε την δυνατότητα να εκδικάζει αστικές υποθέσεις αξίας έως 10 λίρες. Τέλος, αναφέρει πως η Βενετία εισέπραττε από την Ιθάκη την δεκάτη. *Fons.* Απολογιστική έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Vincenzo da Molin προς το Collegio. *Ling. Ben. Orig.* ASV, Collegio (Secreta), Relazioni di Ambasciatori, Rettori e altre cariche, b. 62, reg. 2, φφ. 1r–6r. *Edd.* Παναγιωτοπούλου (1992–1994), 390–398· Τσικνάκης (2008), 60. *Trans.* Παναγιωτοπούλου (1992–1994), 398–407.

1575, 7 Σεπτεμβρίου

33. Προικοσύμφωνο της Μαργέτας, κόρης του Γιώργη Χαλικιά και της Ρηγήνας, η οποία έπαιρνε ως σύζυγό της τον Δημήτρη Παϊζή. Μάρτυρες ήταν ο Μιχέλης Ρουμανός και ο παπα-Μιχέλης Δρακόπουλος. *Fons.* Προικοσύμφωνο συνταγμένο από τον παπα-Μιχέλη Δρακόπουλο και αντιγραμμένο από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling.* Ελλ. *Cor.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φφ. 5r–5v (5 Μαρτίου 1605). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1575, 16 Οκτωβρίου

34. Παραχώρηση του ναού της Παναγίας της Μεσοσπορίτισσας στο χωριό του Στραβονίκο της Ιθάκης, από τον Στάθη Μπράτο στους Αλίσανδρο Λεκατζά, Αντώνη Λεκατζά, Αντώνη Μίτζουρα, Κωνσταντή Λεκατζά, Σταμάτη Μήλα και παπα-Σπύρο Δευτεραίο, με σκοπό την σύσταση θρησκευτικής αδελφότητας. Μάρτυρες ήταν ο Φράγκος Ορφανός, ο Φραγκιάς Κυπριώτης-Λογαράς, ο Καλογιάννης Αμάραντος και ο μαστρ-Ανδρέας Πελεκούδης. *Fons.* Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον μαστρ-Ανδρέα Πελεκούδη και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Κάστρου Κεφαλονιάς Νικολό Καπιάνο. *Ling.* Ελλ. *Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρ. 6 (νοτ. Νικόλαος Καπιάνος), φ. 14r. *Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 6 (νοτ. Νικόλαος Καπιάνος), φ. 13v. *Ed.* Βαγιωνάκης *et alii* (2001), πρ. 42 και 43, σσ. 102–104. *Lit.* Λιβιτσάνης (2023), 32.

1575, 3 Δεκεμβρίου

35. Συνυποσχετικό διαιτησίας μεταξύ του Γκίνη Τρούπου και της Αντωνίας, χήρας του Αντώνη Μαρούλη, οι οποίοι διόρισαν αιρετούς κριτές τους Λινάρδο Καραβία και Νικηφόρο Ταμπίζιο. Μάρτυρες ήταν ο Μιχάλης Παπαδόπουλος και ο Αλήσανδρος Κυπριώτης. *Fons.* Πράξη του νοταρίου Κάστρου Κεφαλονιάς Νικολού Καπιάνου. *Ling.* Ελλ. *Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 6 (νοτ. Νικόλαος Καπιάνος), φ. 11r. *Ed.* Βαγιωνάκης *et alii* (2001), πρ. 31, σ. 90. *Crit.* Δεν αναφέρεται πουθενά στην πράξη ότι πρόκειται για Ιθακησίους, όμως, τα επίθετα μπορούν να μας οδηγήσουν σε αυτό το συμπέρασμα με σχετική βεβαιότητα.

1579

36. Ο Γάλλος περιηγητής Jean Carlier de Pinon πέρασε από την Ιθάκη (*Cephalonie la petite*) και σημείωσε για αυτήν πως βρισκόταν υπό την κυριαρχία των Βενετών και πως κατοικούταν μόνον από λίγους πειρατές. *Fons.* Ταξιδιωτικά απομνημονεύματα του Jean Carlier de Pinon: ‘*Voyage en Orient*’. *Ling.* Γαλλ. *Ed.* Blochet (1920), 47–48.

1581, 4 Απριλίου

37. Η Κοινότητα (*Università*) της πόλης και της νήσου Κεφαλονιάς υπέβαλε μια σειρά αιτημάτων στις βενετικές αρχές. Μεταξύ αυτών αιτούταν να γίνονται οι δίκες στην Ιθάκη με νομιμότητα και οι γραμματείς να μην λαμβάνουν τα διπλάσια από ό,τι στην Κεφαλονιά. *Fons.* Αίτημα της Κοινότητας της Κεφαλονιάς προς τις βενετικές αρχές. *Ling.* Βεν. *Orig.* ASV, Collegio, Suppliche di dentro, b. 4, pezzo 7, φ. 6r–6v. *Ed.* Ανέκδοτο. *Cit.* Πλουμίδης (2016), αρθ. 79, σ. 197.

1581, 19 Δεκεμβρίου

38. Συμβιβασμός μεταξύ του Δράκου Ποταμιάνου (πληρεξουσίου του Ανδρέα Ρουμανού) και του Γκίνη Τρούπου, από την Ιθάκη, με την κληρονομιά του, για διορισμό γερόντων για την εκτίμηση ενός βοδιού. Διορίστηκαν ο Φίλιππος Λαταβινός και ο Στάθης Χαλκιάς. Μάρτυρες ήταν ο Γιάκουμος Αμάραντος και ο Θεωδωρής Μαρούλης. *Fons.* Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον παπα-Γιώργη Γιαννιώτη και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Κάστρου Κεφαλονιάς Γιάκουμο Σουριάνο. *Ling.* Ελλ. *Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 8 (νοτ. Γιάκουμος Σουριάνος), φ. 23v (19 Δεκεμβρίου 1581). *Ed.* Ζαπάντη (2001), πρ. 85, σ. 65.

1581, 31 Δεκεμβρίου

39. Ο Πασχάλης και ο Μιχάλης Τρούπος από την Ιθάκη έκαναν γενικό πληρεξουσίο τους τον Θεωδωρή Παπαδόπουλο, μάλλον από την Κεφαλονιά. *Fons.* Πράξη του νοταρίου Κάστρου Κεφαλονιάς Γιάκουμου Σουριάνου. *Ling.* Ελλ. *Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 8 (νοτ. Γιάκουμος Σουριάνος), φ. 27r. *Ed.* Ζαπάντη (2001), πρ. 100, σ. 73.

1581

40. Ο Γάλλος περιηγητής Jean Palerne (1557–1592) πέρασε έξω από την Ιθάκη (*Compare*, πρώην *Ithaque*), πατρίδα του Οδυσσέα (*pays d'Ulisses*). *Fons.* Ταξιδιωτικά απομνημονεύματα του Jean Palerne:

‘Pérégrinations du Sieur Jean Palerne Foresien’. *Ling. Gall. Ed. Palerne* (1606), 17. *Lit. Brown* (2020), 158–159.

1582, 12 Μαρτίου

41. Ο Θεοφύλακτος Παπαγιαννόπουλος από την Ζάκυνθο κάνει γενικό πληρεξούσιό του τον Ανδρέα Ραύτη από την Κεφαλονιά, ούτως ώστε να επιλύσει μια διαφορά που είχε με κάποιους ανθρώπους από την Ιθάκη, σχετικά με μια βάρκα. *Fons.* Πράξη του νοταρίου Κάστρου Κεφαλονιάς Γιάκουμου Σουριάνου. *Ling. Ell. Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 8 (νοτ. Γιάκουμος Σουριάνος), φ. 50v. *Ed. Ζαπάντη* (2001), πρ. 232, σσ. 137–138.

1582, 23 Μαρτίου

42. Ο Λουράντος Φερεντίνος από την Ιθάκη κάνει γενικό πληρεξούσιό του τον ευγενή Φερδερίγο Αλφιέρη από την Κεφαλονιά. *Fons.* Πράξη του νοταρίου Κάστρου Κεφαλονιάς Γιάκουμου Σουριάνου. *Ling. Ell. Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 8 (νοτ. Γιάκουμος Σουριάνος), φ. 55r. *Ed. Ζαπάντη* (2001), πρ. 253, σ. 149.

1582, 5 Μαΐου

43. Διακανονισμός μεταξύ του Ανδρέα Ρουμανού, *αμιράλη* (διοικητή του λιμανιού) του Αργοστολίου, και του Βασίλη Τρούπου από την Ιθάκη, σχετικά με την αποπληρωμή χρεών για κάποια χωράφια στην Ιθάκη που είχε πωλήσει ο πρώτος στον δεύτερο. Μάρτυρες ήταν ο Κωνσταντής Αρέθας και ο Γιώργης Μαρκέτος. *Fons.* Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον παπα-Θεόδωρο Πινιατόρο και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Κάστρου Κεφαλονιάς Γιάκουμο Σουριάνο. *Ling. Ell. Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 8 (νοτ. Γιάκουμος Σουριάνος), φ. 23v (19 Δεκεμβρίου 1582). *Ed. Ζαπάντη* (2001), πρ. 87, σσ. 65–66.

1582, 12 Ιουνίου

44. Συμφωνητικό στο οποίο ο ένας από τους συμβαλλόμενους ήταν ο Φραγκίσκος Ριτζαρδόπουλος, ο οποίος εκείνον τον χρόνο ήταν κοντοτόρος του ντάτζου του Θιακιού, δηλαδή ενοικιαστής του φόρου (δέκατης) της Ιθάκης. *Fons*. Πράξη του νοταρίου Κάστρου Κεφαλονιάς Γιάκουμου Σουριάνου. *Ling.* Ελλ. *Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρθ. 8 (νοτ. Γιάκουμος Σουριάνος), φ. 77v. *Ed.* Ζαπάντη (2001), πρ. 368, σ. 207.

1582

45. Προικοσύμφωνο της Ευγένως, κόρης του Νικολού Βαρνακιώτη και της Φράγκως. *Fons*. Προικοσύμφωνο συνταγμένο από τον παπα-Βρετό Δευτεραίο και αντιγραμμένο από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling.* Ελλ. *Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φ. 15r (30 Ιανουαρίου 1609). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικιά.

1583, 31 Δεκεμβρίου

46. Οι *sindici et inquisitori in Levante* Zuanne Gritti και Giulio Garzoni, επισκέφθηκαν την Ιθάκη (*Teachi*). Οι κάτοικοι των τριών χωριών της (*Vathì, Anòi και Stravanecchi*) τους υπέβαλαν 11 αιτήματα, τα εξής: 1) να τους επιτραπεί να εκλέγουν δύο εντόπιους *consiglieri* (συμβούλους), οι οποίοι θα πλαισιώνουν τον διοικητή και θα εκδικάζουν μαζί του τις διάφορες υποθέσεις (το αίτημα απερρίφθη),¹³ 9) η εισπραξη της μισής δεκάτης να πραγματοποιείται μόνον κατά τον μήνα Αύγουστο (το αίτημα ενεκρίθη), 10) ο εκτιμητής του ενοικιαστή του φόρου να συνοδεύεται και από έναν εκλεγμένο Ιθακήσιο, ούτως ώστε οι εκτιμήσεις να γίνονται δίκαια (το αίτημα ενεκρίθη) και 11) οι Λευκαδίτες έποικοι αιτούνταν να έχουν την υποστήριξη των βενετικών αρχών, ούτως ώστε να διοικούνται σωστά (το αίτημα ενεκρίθη, ενώ ο προνοητής της Κεφαλονιάς προτρεπόταν να έχει ιδιαίτερη φροντίδα για αυτούς τους ανθρώπους). *Fons*. Αιτήματα των Ιθακησίων προς τους *sindici*

¹³ Τα αιτήματα 2-8 δεν μας είναι γνωστά μέχρι στιγμής.

et inquisitori in Levante Z. Gritti και G. Garzoni και οι αποφάνσεις των βενετικών αρχών: ‘*Ordini degli Eccellentis(si)mi Sig(no)ri Zuanne Gritti Giulio Garzoni Sindici, Inquisitori, et Avvogadori in Levante. 1583*’. *Ling. Ben. Ms.* ΓΑΚ-Κεντρική Υπηρεσία, χφ. 229, φφ. 14r–15r (με παραλείψεις). *Ed.* Ανέκδοτο.

1583

47. Οι *sindici et inquisitori in Levante* Zuane Gritti και Giulio Garzone όρισαν πως κάθε έτος ο ένας από τους συμβούλους (*consiglieri*) του *Reggimento* της Κεφαλονιάς έπρεπε να επισκέπτεται την Ιθάκη (*Teachi*), για 15 ημέρες, ούτως ώστε να εκδικάζει τις διάφορες υποθέσεις. Διαταγές των *sindici et inquisitori in Levante* Z. Gritti και G. Garzoni για την Κοινότητα της Κεφαλονιάς: ‘*Ordini degli Eccellentis(si)mi Sig(no)ri Zuanne Gritti Giulio Garzoni Sindici, Inquisitori, et Avvogadori in Levante. 1583*’. *Ling. Ben. Ms.* ΓΑΚ-Κεντρική Υπηρεσία, χφ. 229, φφ. 12r-ASV, Archivi propri dei rettori, provveditori e altri pubblici rappresentanti, b. 2, Ordini di Cefalonia, φ. 15r. *Ed.* Ανέκδοτο.

1583

48. Καταγραφή του πληθυσμού της Ιθάκης (*Thiachi*) στην απογραφή του Πέτρου Καστροφύλακα. Συνολικά το νησί είχε 903 κατοίκους, κατανεμημένους στα τρία χωριά του (*Vathi: 497, Anoi: 184 και Stravonicus: 222*). *Fons.* Απογραφή του Πέτρου Καστροφύλακα. *Ling. Ben. Ed.* Σπανάκης (1989), 119 και 123. *Lit.* Λιβιτσάνης (2023). Livitsanis (2024). *Crit.* Η εξακρίβωση της ύπαρξης της Ιθάκης στην απογραφή του Καστροφύλακα έγινε πρόσφατα από τον Γ. Λιβιτσάνη, βλ. τα παραπάνω άρθρα.

1585, 26 Απριλίου

49. Διαθήκη του Θιακοκερκυραίου Θεοδωρή Προσαλέντη, ο οποίος κατοικούσε στην ενορία της Αγίας Μαρίνας στο χωριό του Στραβονίκου της Ιθάκης. Άφησε γενική κληρονόμο την γυναίκα του, ενώ όρισε πως εάν επέστρεφε ο γιος του ο Φραγκίσκος από την σκλαβιά, να μπορούσε

να λάβει την περιουσία του που βρισκόταν στην Κέρκυρα και το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας που βρισκόταν στην Ιθάκη. Επίσης, κληροδότησε και στον πρωτοπαπά Δημήτριο Κλουδάκη χωράφια σε δύο διαφορετικές τοποθεσίες της Ιθάκης. Μάρτυρες ήταν ο παπα-Γιώργης Βρετός, ο Γιάννος Ραφτόπουλος και ο Αποστόλης Γαλάτης. *Fons*. Διαθήκη συνταγμένη από τον νοτάριο Ερίσσου (;) και πρωτοπαπά Δημήτριο Κλουδάκη. *Ling*. Ελλ. *Orig*. Άγνωστο. *Ed*. Καλλίνικος (1991), 85–87.

Μετά το 1585

50. Ο αρματολός στις περιοχές της Βόνιτσας και του Λούρου Θεόδωρος Μπούας-Γρίβας, εκδιώχθηκε από τους Οθωμανούς, λόγω της συμμετοχής του σε κάποιες εξεγέρσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν με την υποστήριξη των Βενετών. Κατέφυγε με την οικογένειά του και λίγους πιστούς οπαδούς στην Ιθάκη, όπου και απεβίωσε. *Fons*. Άγνωστο. *Ling*. Άγνωστο. *Orig*. Άγνωστο. *Cit*. Σάθας (1867), ρκθ' και ρλα'–ρλβ'.

1586

51. Ο Γάλλος περιηγητής Jean Zuallart (1541–1634) ταξιδεύοντας προς τους Αγίους Τόπους πέρασε από την Ιθάκη (*Compare à Itaca/Compare isle dite Ithaca*) πατρίδα του Οδυσσέα (*dove nacque Ulisse/patrie d'Ulises*), για την οποία σημείωσε πως ήταν πολύ ορεινή και άγονη και πως κατοικούταν μόνον από λίγους φτωχούς Έλληνες. Στο βόρειο τμήμα της υπήρχε ένα ψηλό βουνό το οποίο οι αρχαίοι συγγραφείς το ονόμαζαν *Neritos*. Τέλος, αναφέρει πως είχε καλά και ασφαλή λιμάνια, ενώ σημειώνει πως δεν είχαν διασωθεί στο νησί ίχνη κάποιας αρχαίας πόλης. *Fons*. Ταξιδιωτικά απομνημονεύματα του Jean Zuallart: 'Il Devotissimo Viaggio Di Gerusalemme' ή 'Le Très dévot voyage de Jerusalem'. *Ling*. Ιταλ. και Γαλλ. *Edd*. Zuallardo (1587), 80. Zuallart (1608), 119. *Lit*. Brown (2020), 159.

1588

52. Ο Γάλλος περιηγητής Jacque de Villamont (1558–ca. 1628) πέρασε από την Ιθάκη (*Ithaca* ή *Compare*, όπως αποκαλούνταν από τους

ναυτικούς) και σημείωσε πως ήταν πολύ ορεινή και με μικρή σημασία, αλλά ήταν φημισμένη, καθώς ήταν κάποτε το βασίλειο του Οδυσσέα (*Royaume d'Ulysses*). *Fons*. Ταξιδιωτικά απομνημονεύματα του Jacques de Villamont: 'Les Voyages du seigneur de Villamont'. *Ling. Γαλλ. Ed.* Villamont (1611), 169. *Lit.* Brown (2020), 159.

1590, 6 Απριλίου

53. Έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Angelo Basadonna, στην οποία γίνεται μια εκτενής περιγραφή του διάσημου νησιού του Οδυσσέα (*l'isola famosa d'Ulisse*), της Ιθάκης (*Teachi*). Ο Basadonna αναφέρει πως ήταν ορεινή, αλλά αρκετά γόνιμη. Επίσης, πως υπήρχαν μόνον τρία κατοικημένα χωριά, στα οποία κατά προσέγγιση υπήρχαν 1.500 ψυχές, το *Vatì*, όπου υπήρχε ένα ωραίο λιμάνι το οποίο ονομαζόταν *Val de Compare*, η *Anoi* και το *Stravonichio*. Εν συνεχεία σημειώνει πως υπήρχαν και πολλά άλλα μικρά λιμάνια, μεταξύ των οποίων ξεχώριζε αυτό της *Polì*, το οποίο ήταν ασφαλές και ικανό να φιλοξενήσει μεγάλο αριθμό πλοίων. Ενώ παρατηρεί πως το νησί θα μπορούσε να αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία εάν ήταν περισσότερο κατοικημένο, όπως ήταν στο παρελθόν, γεγονός που μαρτυρείται από τον μεγάλο αριθμό ερειπωμένων χωριών. Συμπληρώνει πως διοικούνταν από έναν εκλεγμένο Κεφαλονίτη, ο οποίος είχε την δυνατότητα να εκδικάζει αστικές υποθέσεις αξίας μέχρι 10 λίρες, ενώ για τις υπόλοιπες αρμόδιο ήταν το *Reggimento* της Κεφαλονιάς. Ακόμη, παραθέτει και δύο διαμαρτυρίες των Ιθακησίων, σχετικά με τον τρόπο απονομής δικαιοσύνης και τον σφετερισμό του δάσους του νησιού από έναν Κεφαλονίτη. Τέλος, ο Basadonna προτείνει η Ιθάκη να αποτελέσει μέρος εγκατάστασης επικηρυγμένων. *Fons*. Απολογιστική έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Angelo Basadonna προς το Collegio. *Ling. Ben. Orig.* ASV, Collegio (Secreta), Relazioni di Ambasciatori, Rettori e altre cariche, b. 83, φφ. 1r–24v. *Ed.* Τσικνάκης (2008), 104, 122–124 και 128.

1593, 25 Απριλίου, 10 και 20 Μαΐου

54. Οι παπα-Σπύρος Δευτεραίος από την Εξωγή (*pappa Spiro Deftereo da Oxoì*), Κυριάκης Πεταλάς από το Βαθύ (*Chiriachi Petalla da*

Vathi) και Αντώνιος Λεκατσάς-Τσεμπέρης από την Εξωγή (*Antonio Lecazzà Cemberi da Ochoi*), επιβεβαιώνουν με ένορκες καταθέσεις τους ότι οι απόγονοι του Κωνσταντίνου Πουλιέζου, διοικητή της Ιθάκης (*Thiachi*), υπέφεραν από αγγαρείες. *Fons.* Ένορκες καταθέσεις στον προνοητή της Κεφαλονιάς σχετικά με μια υπόθεση περί της κληρονομιάς και των προνομίων της οικογένειας Πουλιέζου. *Ling.* Βεν. *Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Αρχείο Βενετικής Διοίκησης, Σπαράγματα, Φ. 38, φφ. 1009/1028ν–1010/1029γ. *Ed.* Ανέκδοτο.

1593, 21 Σεπτεμβρίου

55. Πώληση χωραφιών σε διάφορες περιοχές της Ανωγής, από τον Αντωνέλλο Χαλικιόπουλο στον Δήμο Μωραϊτή. Μάρτυρες ήταν ο Νικολός Τραυλός, ο Αλίσαντρος Τραυλός και ο Αντρία Χαλικιάς. *Fons.* Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον παπα-Ιωάννη Σφαγέλο στο Κάστρο της Κεφαλονιάς και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling.* Ελλ. *Corp.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φ. 2ν (10 Μαρτίου 1605). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1593

56. Καταγραφή του Nicolò Travlò *Capitano al Theachi*, στον κατάλογο των μελών του Συμβουλίου της Κοινότητας της Κεφαλονιάς. *Fons.* 1ο βιβλίο Πρακτικών του Συμβουλίου της Κοινότητας της Κεφαλονιάς: *‘Libro 1° Consigli et altro del ex-Governo Veneto. Principia li 19 marzo 1593 e termina li primo luglio 1604’.* *Ling.* Βεν. *Orig.* ΓΑΚ-Τμήμα Κεφαλληνίας, Αρχείο Βενετικής Διοίκησης, Διοίκηση Κεφαλονιάς, Consiglio della Comunità, Φ. 2 (Βιβλίο 1ο, 1593), φ. 2ν. *Ed.* Μοσχονάς (1979), 277.

1594, 21 Οκτωβρίου

57. Συμφωνία μεταξύ της Σταμάτου Κάλενας, μαζί με τα εγγόνια της Αντώνη και Αλιβίζη, με τον παπα-Αντρία Παϊζή, για ένα χωράφι στον Άγιο Βάρβαρο, το οποίο παραχωρήθηκε στον δεύτερο για φύτευση. Μάρτυρες ήταν ο Μιχάλης Παπαδόπουλος, ο Καλογιάννης Ραφτόπουλος, ο Σταμάτης Κανδηλιώτης και ο Μπατίστας

Κοντομανόλης. *Fons.* Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον Δήμο Αρακληνό και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling. Ell. Cop.* Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φ. 2ν (30 Μαρτίου 1605). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1595, 8 Ιανουαρίου

58. Συμφωνία μεταξύ του Μιχάλη Μαλατρή και των Δήμου Μωραΐτη και Αποστόλη Μαρούδα, για την καλλιέργεια ενός χωραφιού στον Σταυρό, στην περιοχή Ρεντάκι, για επτά χρόνια. Μάρτυρες ήταν ο παπα-Αντριάς Παϊζής, ο Δήμος Αρακλινός και ο Νικολός Προκόπης. *Fons.* Νοταριακή πράξη αγνώστου συντάκτη, αντιγραμμένη από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling. Ell. Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φ. 57ν. *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1596, 17 Ιουνίου

59. Έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Bartolomeo Moro, στην οποία αναφέρεται πως οι κάτοικοι της Ιθάκης (*Theacci*) δεινοπαθούσαν από τις τουρκικές επιδρομές και πως, ύστερα από αίτημά τους, τους δόθηκαν όπλα και πολεμικά εφόδια, ώστε να μπορούν να αμύνονται. Όσοι είχαν συλληφθεί, κατά την τελευταία επιδρομή, βρίσκονταν σκλάβοι στην Λευκάδα και επρόκειτο σύντομα να απελευθερωθούν με ειδική εντολή του σουλτάνου. *Fons.* Απολογιστική έκθεση του προνοητή της Κεφαλονιάς Bartolomeo Moro προς το Collegio. *Ling. Ben. Orig.* ASV, Collegio (Secreta), Relazioni di Ambasciatori, Rettori e altre cariche, b. 83, φφ. 1r–6v. *Ed.* Τσικνάκης (2008), 145.

1596, 10 Ιουλίου

60. Προικοσύμφωνο της Πλούμωσ, κόρης του Γιάννη Ποταμιάνου και της Λάμπρωσ, η οποία έπαιρνε ως σύζυγό της τον Αντρία Κατωπόδη. Μάρτυρες ήταν ο Γαλιάτζος Καραβίας, ο Νικολός Καραβίας και ο Αναγνώστης Ραφτόπουλος. *Fons.* Προικοσύμφωνο συνταγμένο από τον Αναγνώστη Ραφτόπουλο και αντιγραμμένο από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή.

Ling. Ell. Cop. ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φ. 13v (6 Ιανουαρίου 1603). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1597, 8 Μαΐου

61. Προικοσύμφωνο της Μάρως, κόρης της Πέτρου Φερεντινής χήρας του Μανόλη Αλευρά. *Fons.* Προικοσύμφωνο συνταγμένο από τον Γιακουμή Πουλιέζο και αντιγραμμένο από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling. Ell. Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ.1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φ. 33v. *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1597, 20 Νοεμβρίου

62. Πώληση χωραφιού στην περιοχή της Επισογής, από τον Τζανή Ραφτόπουλου στον παπα-Αντρία Παϊζή. Εκτιμητές του χωραφιού ήταν οι γέροντες Τζανής Παξινός και Σίμος Καλλίνικος, ενώ μάρτυρες ήταν ο Γιώργης Γαλάτης του ποτέ Λινάρδου, ο Γιώργης Μαλατρός και ο Τζιλιάνος Ποταμιάνος. *Fons.* Νοταριακή πράξη αγνώστου συντάκτη, αντιγραμμένη από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling. Ell. Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φφ. 17r–17v. *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία. *Crit.* Η περιοχή της Επισογής ταυτίζεται με την σημερινή ευρύτερη περιοχή του Κιονιού.

1597

63. Προικοσύμφωνο της Ρόδως, κόρης του Δήμου Μακρή και της Αλταδώρας. *Fons.* Προικοσύμφωνο συνταγμένο από τον Αναγνώστη Μορφέση και αντιγραμμένο από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling. Ell. Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φ. 11v (8 Απριλίου 1607). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1597

64. Πώληση ενός χωραφιού στον Άγιο Δημήτριο, από τον Γιαννούτζο Πεταλά στον Νικολό Προκόπη. Μάρτυρες ήταν ο Δήμος

Παπαδόπουλος, ο Θεόφιλος Κοκκινόπουλος και ο Πασχάλης Καλλίνικος. *Fons.* Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον Πέτρο Κρεκόπουλο και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Αναγνώστη Ραφτόπουλο. *Ling.* Ελλ. *Cop.* ΕΛΙΑ, Νοταριακοί κώδικες Ιθάκης, Φ. 1 (νοτ. Αναγνώστης Ραφτόπουλος), φ. 107/53r (1 Οκτωβρίου 1622). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1598, 25 Μαρτίου

65. Η Ανθούλα Γιαννιώταινα, μαζί με την κόρη της Μπατούλα και τον αδελφό της Λινάρδο Γιαννιώτη, δήλωσαν πως ο ανιψιός τους Αποστόλης Γαλάτης τους είχε εξοφλήσει για τα χωράφια στον Άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο, που του είχαν πωλήσει. Μάρτυρες ήταν ο Νικολός Χριστόφορος, ο Μιχέλης Ραφτόπουλος και ο Αναγνώστης Ραφτόπουλος. *Fons.* Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον Αναγνώστη Ραφτόπουλο και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling.* Ελλ. *Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φ. 4v (5 Μαΐου 1603). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1598, 18 Αυγούστου

66. Ο Ολλανδός περιηγητής Jan van Cootwijk (;–1629) ταξιδεύοντας προς τους Αγίους Τόπους πέρασε από την πατρίδα του Οδυσσέα (*Ulyssem...patriam*), την Ιθάκη (*Ithaca*, η οποία στις μέρες του αποκαλούνταν από τους ναυτικούς *Teachia*), για την οποία σημείωσε πως ήταν ορεινή και γεμάτη με βοσκοτόπια, αλλά και τόπος εξορίας Κεφαλονητών, Κερκυραίων και Ζακυνθινών. Αναφέρει, επίσης, πως γινόταν συχνά στόχος πειρατικών επιδρομών και πως υπήρχε σε αυτήν μια πόλη με το ίδιο όνομα και με πολλά ερείπια. *Fons.* Ταξιδιωτικά απομνημονεύματα του Jan van Cootwijk: *‘Itinerarium Hierosolymitanum et Syriacum’*. *Ling.* Λατ. *Ed.* Cotovico (1619), 44–45. *Lit.* Brown (2020), 159. Λιβιτσάνης (2023), 35.

1599, 22 Ιανουαρίου

67. Διακανονισμός για μια κτηματική διαφορά μεταξύ του παπα-Καλογιάννη Παϊζή και του Αποστολή Γαλάτη. Μάρτυρες ήταν ο Καλογιάννης Αρησένης, ο Καλογιάννης Μορφέσης και ο Αθανάσης Γιαννιτζόπουλος. *Fons*. Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον νοτάριο Νικολό Καπιάνο στο Κάστρο της Κεφαλονιάς και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Αναγνώστη Ραφτόπουλο. *Ling.* Ελλ. *Cop.* ΕΛΙΑ, Νοταριακοί κώδικες Ιθάκης, Φ. 1 (νοτ. Αναγνώστης Ραφτόπουλος), φ. 17/9r (6 Μαΐου 1612). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία.

1599, 16 Αυγούστου

68. Πώληση ενός χωραφιού, από τον Μανόλη Ραφτόπουλο στον Σταμάτη Μωραΐτη. Εκτιμητές του χωραφιού ήταν οι γέροντες Νικολός Καλλίνικος και Νικολός Παξινός, ενώ μάρτυρες ήταν ο Νικολός Κουτζουβέλης, ο Σταμάτης Μαρούδας, ο Τζανής Κουβαράς και ο Τζανής Παϊζής. *Fons*. Νοταριακή πράξη συνταγμένη από τον Τζανή Παϊζή και αντιγραμμένη από τον νοτάριο Νικολό Παϊζή. *Ling.* Ελλ. *Cop.* ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζής), 2ος κώδ., φ. 8r (10 Απριλίου 1607). *Ed.* Υπό έκδοση από τον Κυριάκο Νικία. *Crit.* Η πράξη έχει εκδοθεί με ελλείψεις και λανθασμένη χρονολογία στο Βλάχος (2021), 195.

1600

69. Ο Γάλλος κληρικός και περιηγητής Henri Castella ταξιδεύοντας προς τους Αγίους Τόπους έκανε μια στάση στην Ιθάκη (*petite Cephalonie*). Επισκέφθηκε το χωριό *Strabongers* και δείπνησε στο σπίτι ενός ιερέα (ο ίδιος τον ονομάζει επίσκοπο). *Fons*. Ταξιδιωτικά απομνημονεύματα του Henri Castella: *‘Le Sainct Voyage de Hierusalem et Mont Sinay fait en l’an du Grand Jubilé’*. *Ling.* Γαλλ. *Ed.* Castela (1603), 60–64. *Lit.* Vingopoulou (2004), 193–194, 227, 374 και 397–398. *Crit.* Η πηγή αυτή είναι πολύ σημαντική, καθώς ο Castella είναι ο μοναδικός περιηγητής του 16ου αιώνα, ο οποίος αποβιβάστηκε στο νησί και επισκέφθηκε ένα χωριό του, το *Strabongers* (το οποίο προφανώς είναι το χωριό του Στραβονίου), και συναναστράφηκε με τους κατοίκους του.

16ος αιώνας

70. Περιγραφή της θέσης της Ιθάκης (*Βαλ ντε Κουμπάρε, Θιάκι*) σε τρεις ελληνικούς πορτολάνους του 16ου αιώνα. *Fons*. Ελληνικοί πορτολάνοι αγνώστων συντακτών. *Ling. Ell. Ed.* Delatte (1947), I. σσ. 42–43, 45–46 και 53 - II. σσ. 207–209 - III. σ. 306.

*

Πηγές

Ανέκδοτες πηγές

Archivio di Stato di Venezia, Senato, Dispacci, Provveditori da terra e da mar e altre cariche, b. 587 και 819.

—, Senato, Mar, Deliberazioni, reg. 16, 23 και 36.

—, Archivi propri dei rettori, provveditori e altri pubblici rappresentanti, b. 2, Ordini di Cefalonia.

—, Collegio, Suppliche di dentro, b. 4, pezzo 7.

—, Collegio, Suppliche di fuori, b. 327.

—, Compilazione delle leggi, prima serie, b. 124, Cefalonia (documenti).

Biblioteca del Museo Correr, Ms. Cic. 2791 (‘Registro Autografo delle Lettere, Dispacii, e Commissioni di Marco Orio Vice Capitano delle Navi 1499–1500–1501’).

Biblioteca Nazionale Marciana, Cod. It. VII, 1534 (=7839).

ΓΑΚ-Κεντρική Υπηρεσία Χφφ. 20 (‘Libro Ordini Dezisioni et Terminazioni per Cefalonia il Governo Venetiano. 1505–1793’) και 229 (‘Libro ove sono descritti i ordini e le Leggi Municipali [1503–1790]’).

ΓΑΚ-Τμήμα Ιθάκης, Αρχείο Βενετικής Διοίκησης, Σπαράγματα, Φ. 38.

—, Νοταριακό Αρχείο, Φ. 1 (νοτ. Νικολός Παϊζης), 2ος κώδ («1644–1649»).

Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Νοταριακοί κώδικες Ιθάκης, Φ. 1 (νοτ. Αναγνώστης Ραφτόπουλος, 1605–1634).

Εκδεδωμένες πηγές

Βαγιωνάκης, Χ., Δ. Μιχάλαγα, Μ. Μπλέτας έκδ. *Νικόλαος Καπιάνος νοταριακές πράξεις Κάστρο Κεφαλονιάς (1571–1576)* [Πηγές 11], επιστ. εποπ. Ν.Γ. Μοσχονάς. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, 2001.

Βλάχος, Π. *Εκκρεμείς λογαριασμοί της Ιθάκης με την μεσαιωνική & ενετική Ιστορία (της)*. Ιθάκη: Ιδιωτική έκδοση, 2021.

Βλάχου, Ν., *et alii* έκδ. *Πέτρος Αγαπητός, νοτάριος Κέρκυρας. Πρωτόκολλο (1514–1515)*. Αθήνα: Γ.Α.Κ. – Αρχαία Νομού Κερκύρας, 2015.

Βέρρα, Ι., *et alii* έκδ. *Αντώνιος Σπύρης νοτάριος και πρωτοπαπάς Κερκύρων. Πρωτόκολλο (1560–1567)* [Πηγές της Επτανησιακής Ιστορίας 1], επιστ. επιμ. Ε. Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, Γ.Κ. Μαυρομάτης. Κέρκυρα: Εκδόσεις Ιονίου Πανεπιστημίου 2007.

Ζαπάντη, Σ. έκδ. *Γιάκουμος Σουριάνος, νοτάριος Κάστρου, κατάστιχο 1570–1598* [Πηγές III]. Αργοστόλι: Αρχαία Νομού Κεφαλληνίας, 2001.

Ζαπάντη, Σ.Σ. *Κεφαλονιά 1500–1571. Η συγκρότηση της κοινωνίας του νησιού*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 1999.

Καλλίνικος, Π.Γ. *Επτανησιακά (κατά το πλείστο Ιθακησιακά) Σύμμεικτα. Δεύτερη έκδοση με προσθήκες κειμένων και εικόνων*. Αθήνα: Εκδόσεις Δόμος, 1991.

Μηλιαράκης, Α. *Γεωγραφία Πολιτική, Νέα και Αρχαία του νομού Κεφαλληνίας. Κεφαλληνία, Ιθάκη, Άτοκος, Αρκούδι, Κάλαμος, Καστός και Εχινάδες*. Αθήνα: Τυπογραφείο αδελφών Περρή, 1890 (φωτοανατύπωση Αθήνα: Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, 1997).

Μοσχονάς, Ν.Γ. 'Πρακτικά του Συμβουλίου Κοινότητας Κεφαλονιάς. Βιβλίο Α' (19 Μαρτίου–19 Απριλίου 1593)'. *Σύμμεικτα* 3 (1979): 265–350.

Παναγιωτοπούλου, Μ.Σ. 'Εκθεση του προβλεπτή Κεφαλληνίας Vincenzo da Molin (1572–1574)'. *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 6 (1992–1994) [Αφιέρωμα στον καθηγητή Δημήτριο Σωτ. Λουκάτο]: 385–413.

Σπανιάκης, Σ.Γ. 'Οι οικισμοί της Επτανήσου και οι κάτοικοί των τον 16ο αι.'. Στο *Πρακτικά του Ε' Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου*, επιμ. Γ. Ν. Μοσχόπουλος, τ. 1., 107–127. Αργοστόλι: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών, 1989.

Τσικνάκης, Κ.Γ. έκδ. *Οι εκθέσεις των Βενετών Προνοητών της Κεφαλονιάς (16ος αιώνας)*. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών (Πηγές 12), 2008.

Barozzi, N. έκδ. *Viaggio di Domenico Trevisan ambasciatore veneto al Gran Sultano del Cairo nell'anno 1512 descritto da Zaccaria Pagani di Belluno*. Βενετία: Tipografia Antonelli, 1875.

Berchet, G., N. Barozzi, και M. Allegri επιμ. έκδ. *I Diarii di Marino Sanuto*, τ. 56. Βενετία: F. Visentini, 1901.

Blochet, E. έκδ. *Carlier de Pinon, Voyage en Orient*. Παρίσι: Libraire Ernest Leroux, 1920.

Bordone, B. *Libro. Nel qual si ragiona de tutte l'Isole del mondo con li lor nomi antichi & moderni*. Βενετία: Zoppino [=Nicolò d'Aristotile], 1528.

Castela, H. *Le Sainct Voyage de Hierusalem et Mont Sinay fait en l'an du Grand Jubilé 1600*. Μπορντό: Laurens Sonnius, 1603.

Cotovico, I. *Itinerarium Hierosolymitanum et Syriacum*. Αμβέρσα: Hieronymus Verdussen, 1619.

Delatte, A. έκδ. *Les portulans grecs*. Λιέγη: Faculte de Philosophie et Lettres, 1947.

Filino, R. επιμ. έκδ. *I Diarii di Marino Sanuto*, τ. 3. Βενετία: Forni, 1880.

Guazzo, M. *Historie di tutti i fatti degni di memoria nel mondo successi dell'anno M.D.XXIII. sino a questo presente*. Βενετία: Gabriel Giolito de Ferrari, 1546.

Hauser, H. έκδ. *Le Voyage du Levant de Philippe du Fresne-Canaye (1573)*. Παρίσι : Ernest Leroux, 1897.

Mommsen, T. έκδ. 'Autobiographie des Venezianers Giovanni Bembo'. *Sitzungsberichte der philosophisch-philologische Classe der Bayerischen Akademie der Wissenschaften München I* (1861): 592–609.

Palerne, J. *Pérégrinations*. Λυών: Jean Pillehotte, 1606.

Porcacchi, T. *L'isole più famose del mondo*. Βενετία: S. Galignani et G. Porro 1576.

Sathas, C.N. *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Âge*, τ. 5. Παρίσι : Maisonneuve, 1883.

———. *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Âge*, τ. 6. Παρίσι : Maisonneuve, 1884.

Stefani, F. επιμ. έκδ. *I Diarii di Marino Sanuto*, τ. 5. Βενετία : F. Visentini, 1881.

Stefani, F., G. Berchet, και N. Barozzi επιμ. έκδ. *I Diarii di Marino Sanuto*, τ. 30 και 36. Βενετία : F. Visentini, 1891 και 1893.

Toscanello, O. *I nomi antichi, e moderni delle prouincie, regioni, città, castella, monti*. Βενετία: Franc. Franceshini, 1567.

Villamont, J. *Les Voyages*. Λυών : C. de Monstr'oeil et J. Richer, 1611.

Zuallardo, G. *Il devotissimo Viaggio di Gerusalemme*. Ρώμη : F. Zanetti e G. Russinelli, 1587.

Zuallart, J. *Le Très dévot voyage de Jerusalem*. Αμβέρσα : Arnoulds Coninx, 1608.

Βοηθήματα

Ελληνόγλωσσα

Ζαπάντης, Σ. 'Η Ιθάκη στα πρώτα χρόνια της Βενετοκρατίας (1500–1571)'. *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 7 (1998) [Αφιέρωμα στον Γιώργο Γ. Αλισανδράτο]: 129–133.

Κραντονέλλη, Α. *Ιστορία της πειρατείας στους πρώτους χρόνους της Τουρκοκρατίας 1390–1538*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1985.

Λιβιτσάνης, Γ. 'Το χωριό Στραβονίκου και ο πληθυσμός του Θιακιού το 1583 μέσα από την απογραφή του Πέτρου Καστροφύλακα'. *Η Κεφαλονίτικη Πρόοδος* 11 (Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2023): 33–36.

Λοβέρδος-Κωστής, Ι.Π. *Ιστορία της νήσου Κεφαλληνίας*, μτφρ. Π.Κ. Γρατσιάτος. Κεφαλονιά: Τύποις Προόδου, 1888.

Παρτς, Ι. *Κεφαλληνία και Ιθάκη. Γεωγραφική μονογραφία*, μτφρ. Δ.Γ. Παπανδρέου. Αθήνα: Τυπογραφείο Α. Παπαγεωργίου, 1892 (β' φωτοανατύπωση Αθήνα: Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, 2009).

Πλουμίδης, Γ.Σ. έκδ. *Αιτήματα και πραγματικότητες των Ελλήνων της Βενετοκρατίας*, τεύχος 5, *Μέρος Α' 1627–1795. Μέρος Β' 1563–1655* [Graecolatinitas Nostra, Πηγές-Fondi 16]. Αθήνα-Βενετία: Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Ερευνών, 2016.

— —. *Αιτήματα και πραγματικότητες των Ελλήνων της Βενετοκρατίας (1554–1600)*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας (Δημοσιεύματα αρ. 1), 1985.

Σάθας, Κ.Ν. *Ελληνικά Ανέκδοτα*, τ. 1 [Τζάνε Κορωναίου, Μπούα ανδραγαθήματα. Σουμάκη, Ρεμπελιόν ποπολάρων. Μάτεση, Ημερολόγιον] Αθήνα: Τύποις του Φωτός, 1867.

Τσικνάκης, Κ.Γ. 'Ο ελληνικός χώρος στη διάρκεια της βενετοκρατίας'. Στο *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της* [Βιβλιοθήκη Αρ. 30], επιμ. Χ. Μαλτέζου, 21–69. Αθήνα-Βενετία: Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, 2010.

Χιώτης, Π. *Ιστορικά απομνημονεύματα της νήσου Ζακύνθου*, τ. 2. Κέρκυρα: Τυπογραφείον της Κυβερνήσεως, 1858.

Ξενόγλωσσα

Brown, J. *In search of Homeric Ithaca*. Καμπέρα: Parrot Press, 2020.

Crevato-Selvaggi, B., Ferraccioli, M., Giraudo, G., και Pelusi, S., έκδ. *Cefalonia e Itaca al tempo della Serenissima. Documentazione e cartografia in biblioteche venete*. Μιλάνο: Biblion edizioni, 2013.

Gerstenberg, A. *Thomaso Porcacchis L'Isle piu famose del mondo. Zur Text- und Wortgeschichte der Geographie im Cinquecento (mit Teiledition)*. Τύμπιγκεν: Max Niemeyer Verlag, 2004.

Hopf, C. 'Griechenland im Mittelalter und in der Neuzeit'. Στο *Allgemeine Encyclopädie*, επιμ. J. S. Ersch και J. G. Grüber, τ. 85. Λειψία: F. A. Brockhaus, 1867.

Kolyva M. "Per la pension si paga a Costantinopoli allo Illustrissimo Gran Signor per detta isola". Il tributo della Serenissima alla Sublime Porta per il possesso di Zante'. *Archivio Veneto* σειρά. VI, τόμ. 22 (2021): 59-79.

Livitsanis, G. 'The village of Stravonikou and the population of Ithaca in the 1583 census of Kastroyfylakas: Re-reading an old source in search of Venetian Ithaca'. *Bulletin of the Ithacan Historical Society* 1 (2023): 48–56.

Nikias, K. 'Sources for the history of Ithaca after antiquity: ca. 530–1500'. [REGESTA ITHACAE HISTORIAE, I] *Bulletin of the Ithacan Historical Society* 1 (2023): 57–91.

———. 'The Governors of Venetian Ithaca'. *The Annual of the British School at Athens* 118 (2023): 399–416.

———. 'Class and society in Ithaca under Tocco and early Venetian rule (1357–ca. 1600)'. *Byzantine and Modern Greek Studies* 47 (2022): 54–70.

Περίληψη

Στην Ιθάκη ο δέκατος έκτος αιώνας συνδέεται με την αρχή της βενετικής κυριαρχίας, η οποία είχε δομικό χαρακτήρα στην διαμόρφωση της κοινωνίας της και διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην ιστορική της πορεία. Για τους λόγους αυτούς η μελέτη του δεκάτου έκτου αιώνα είναι σημαντική για την κατανόηση τόσο της μακράς περιόδου της βενετικής κυριαρχίας στην Ιθάκη, όσο και για την γενικότερη νεότερη ιστορία της. Το κύριο εμπόδιο για την μελέτη της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου είναι η έλλειψη πηγών ή, τουλάχιστον, η περιορισμένη προσβασιμότητα σε αυτές. Δεδομένου ότι κανένα έγγραφο του δεκάτου έκτου αιώνα δεν έχει διασωθεί στο πλούσιο Αρχείο του νησιού, εκτός από μερικά αντίγραφα συμβολαιογραφικών και διοικητικών εγγράφων, κάθε πηγή που σώζεται είναι σημαντική. Στο παρόν άρθρο καταλογογραφούνται 70 (κυρίως, αλλά όχι μόνον, εκδεδομένες) πηγές για το νησί, από το 1500 έως το 1600. Πρόκειται για διοικητικά-επίσημα βενετικά έγγραφα, νοταριακές πράξεις, περιηγητικά-ταξιδιωτικά κείμενα, χαρτογραφικά κείμενα, ιστορικά έργα και λήμματα λεξικών. Οι πηγές αυτές είναι αποσπασματικές και μας παρέχουν περιορισμένης δυναμικής πληροφορίες, όμως, συνολικά μπορούν να δημιουργήσουν μια γενική ικανοποιητική εικόνα για την Ιθάκη του δεκάτου έκτου αιώνα. Οι εβδομήντα αυτές πηγές μας πληροφορούν για πολλά, όπως για τον ρόλο του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού, την οικονομική παραγωγή και το εμπόριο, την φορολογία, την δυναμική του πληθυσμού, το διοικητικό καθεστώς και το σύστημα δικαιοσύνης, την εκκλησία, ενώ εξεταζόμενες συνολικά, αποκαλύπτουν πολλά για την δομή και την μορφή της κοινωνίας της Ιθάκης κατά τον πρώτο αιώνα της βενετικής κυριαρχίας.

Abstract

Searching for Ithaca at the advent of Venetian rule (1500–1600)

For Ithaca, the sixteenth century is associated with the advent of Venetian rule, which had a formative character on the island's society and played a decisive role in its historical course. For these reasons, study of the sixteenth century is important for understanding its modern history more broadly. The main obstacle for the study of this period is the lack of sources, or at least their limited accessibility. Since no documents of the sixteenth century have survived in the island's rich archives, excepting a few copies of notarial and administrative documents, every surviving source is significant. This article catalogues 70 sources from the period 1500 to 1600 — mostly but not exclusively published — including administrative and official Venetian documents, notarial acts, travellers' works, cartographic works, histories and the relevant lemmata of dictionaries. These sources are fragmentary and provide us with limited precise information, but together they are capable of sketching a useful picture of sixteenth-century Ithaca. The seventy collected sources inform us much about the role of the island's natural environment, economic production and trade, taxation, population dynamics, the administrative regime and system of justice, the church and, considered together, reveal much about the structure and form of Ithaca's society in the first century of Venetian rule.